

Paróczai Csaba

Kegyesség, közösség, kultúra

*Vallási és karitatív egyesületek közművelődési tevékenysége
Salgótarjánban a két világháború között.*

Az utóbbi öt-tíz évben az újból a maga lábára álló társadalom – önazonosságát keresve – érdeklődéssel fordul civil hagyományai felé. A kapcsolódási pontokat nem is nehéz fellelni a kisebb, migrációtól, fluktuációtól kevésbé érintett településeken, de a szintén divatos *oral history* módszereit követve az összetettebb városi közösségek belső működési mechanizmusát, szövetét is meg lehet találni, ötvözve természetesen a bőségesen fennmaradt dokumentumok felhasználásával.

Jelen munka – mely egy nagyobb tanulmány kivonata – szintén e közelmúltra összpontosít, s olyan aspektusból közelít, mely a második világháború utáni politikai fejlődésnek köszönhetően háttérbe szorult. Jelesül: milyen volt a gyárfalakon felüli, kívüli Salgótarján. Nem tagadva az iparváros társadalmának üzemi taglaltságát, meg kell állapítani, hogy a város kulturális élete illetve közéleté, alapvetően kettős meghatározottságú.

Az egyesületi élet kibontakozás a várossá válás időszakában

A város lakosságának nagy részét kitevő munkásság, illetve gyári személyzet művelődéséről, társaséletéről elsősorban a különböző üzemi egyesületek gondoskodtak. Maga az egyesületi élet is a „gyárfalak” között bontakozott ki, még a múlt század végén.

A különböző üzemek együttélése, bővülése, a közalkalmazottak, tisztviselők, kereskedők számának dinamikus bővülése hívja életre az üzemek feletti, a polgári életmódot elősegítő községi művelődési, szórakozási lehetőségeket nyújtó egyleteket. Az ehhez a típushoz tartozó egyesületek részben már az első világháború előtt mutattak felekezeti kötődést, de tendenciaként erőteljesen az I. világháború utáni korszakban jelentkezik, természetesen nem függetlenül a Horthy-rendszer ideológiai önmeghatározásától.

Ahogy az egyesületek alapszabályaiból kitűnik, a keresztény, nemzeti jelzők szinte kötelező jelleggel ott szerepelnek. Ugyanezt

a szellemiséget mutatja a város két világháború közötti egyetlen helyi lapja – mely természetesen a korabeli közélet vizsgálatának egyik legjobb forrása – a *Munka* című újság.

A trianoni határmeghívással a település fejlődésének dinamikus lendülete megtört, az 1922-től kezdődő városi időszak a válságokkal terhelt összezsugorodás kora már. Amikor tehát a két világháború közötti helyi művelődési viszonyokat tekintjük át, ezt a városi-üzemi kettős meghatározottságot látjuk. Meg kell azonban jegyezni, hogy a választóvonal nem éles, az üzemi kötődésű egyesületek szinte teljes mértékben nyitottak a város közössége felé. Sőt, tudatosan vállalnak közművelődési, közszórakoztatási funkciókat. Különválasztásuk leginkább a téma világosabb tárgyalhatóságára vonatkozik.

A bethleni konszolidáció a település életében is nyugalmasabb időszakot hoz. 1922-ben a nagyközség *rendezett tanácsú város* rangot kap, s a következő évben a kiigazításokkal rendeződik az oly kényes határkérdés is. A konszolidációban magára talál a polgárság, és újra szervezni kezdi a közösség kulturális, illetve társaséletét. Ennek első lépései már 1921 nyaráig megtörténnek. Megalakul, illetőleg újjáalakul több egyesület, melyek meghatározó szerepet töltenek be a tárgyalt időszakban. Ezek az *Egyesült Keresztény Nemzeti Liga Salgótarjáni Osztálya*, a *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége* (MANSZ) *Evangélikus Nőegylet*, *Luther Szövetség*, valamint a *Katolikus Olvasókör*. A polgármesteri hivatal 1929-es összeírása 52 egyesületet sorol fel, melyből 11-nek van felekezeti kötődése.

A következőkben ezekkel az egyletekkel foglalkozunk a város kulturális – közösségi életében betöltött fontosságuknak megfelelően.

Katolikus egyesületek

A város közösségi életében a 20-as években a *Katolikus Olvasókör* és 1928-as megalakulásától a *Szent Erzsébet Nőegylet* tölt be fontos szerepet. A *Mária Kongregáció* természetéből adódóan szűkebb területen működött, közművelődési tevékenységének a város sajtójában kevés nyoma van.

Most nézzük részletesen az egyes szervezetek működését!

Katolikus Olvasókör

A korabeli sajtó áttanulmányozása alapján állítható, hogy a kör a város közéletének egyik kulcsszereplője. Taglétszáma, aktivitása, infrastruktúrája (önálló épület) meghaladja a többi egyesületét, integráló szerepet tölt be. A kör alapszabályában feltüntetett célja *„salgótarjáni és környéki katolikus és más keresztény vallásúak szellemi, társadalmi és anyagi karitatív érdekeinek előmozdítása, vallásos és hazafias szellemű összejövételek és felolvasások tartása, a keresztény társadalmi élet és az összetartozandóság ápolása, az általános műveltség, a továbbképzés elősegítése”*.

Ezeket a célokat „a politika teljes kizárásával” kívánják elérni. A kör programjairól készült beszámolók azonban azt tanúsítják, hogy a politika kizárása esetükben kifejezetten csak a pártpolitikára vonatkozik. Az egyesület keretei között működik a dalárda, zenekar és műkedvelő gárda, könyvtár, mely folyóiratokat is járát, és megtalálhatók különféle szórakoztató eszközök. 1926 novemberére önálló épületük első szárnya elkészül, s ezt a következő években folyamatosan bővítik.

A *Katolikus Olvasókör* közvetlen háború utáni működéséről nem sokat lehet tudni. Hogy egyáltalán létezik, azt a már említett 1921-es összeírás tanúsítja. Igazi

forráshoz 1923 májusa után jut a kutató. Ekkortól jelenik meg Salgótarján két világháború közötti egyetlen újságja a *Munka* című hetilap. Ennek állandó hírvivata folyamatosan tudósít a város kulturális- közösségi életéről. Már a negyedik lapszámában találkozunk egy tudósítással, miszerint a kör műkedvelő gárdája *A legújabb divat* című bohózatot adja elő. Ebben az időben a műkedvelők igen aktívak. A nyári színpadon rendszeresek az előadások, bemutatók. Ősztől tavaszig háromheti rendszerességgel vásárnaponként ismeretterjesztő előadásokat, felolvasásokat, szabadelőadásokat tartanak.

Jellemzője ezeknek az éveknek az ún. irredenta est. Ezek az összejöveteleken általában a korhangulatnak megfelelő előadások, versek, zeneszámok, esetenként színdarabok kerülnek bemutatásra, igen nagy párosszal. Általában itt mutatkoznak be a város írói, költői. A művek művészi színvonala esetükben másodlagos a nagy célhoz, a lelkek ébrentartásához képest. Kiemelkedik a helyi műkedvelők közül nógrádi *Papp Dezső* (ügyvéd) és *Vadkertő Béla* (tanító). Verses színdarabjuk a *Rab magyarok álma* igen nagy siker, még az 1926-os *Salgótarjáni Almanach* is lehozza.

Jellemző a kör fontosságára és kiterjedt tagságára, hogy adakozásból és a város anyagi segítségéből 1926-29 között új épületet emelnek, bővítik szórakozási lehetőségeiket. Ekkori előadásaik a minőségi kidolgozásra törekednek, vetített képes (dia) előadások nagy számban fordulnak elő.

A helyi szintről kilépve megpróbálnak kapcsolatot tartani a fővárossal és a közeli városokkal. Gyakori vendég a 20-as évek derekán *Bangha Béla*. Kirándulásaik mellett vendégeket is fogadnak, így például az 1930-as év márciusában az egeri jogakadémia tanárait és diákjait. A huszas évekbeli

újjáindulás kulesembere *Wabrosch Béla* acélgyári főmérnök, sokáig a kör elnöke, majd örökös díszelnöke.

Szent Erzsébet Katolikus Nőegylet

Az egylet 1928 februárjában alakult meg *Horváth Károlyné* elnöklete alatt, de tőle hamarosan átveszi a tisztet *Rameshoffer Béláné*, aki igazi motorja a szervezetnek. Alapszabályában megfogalmazott céljai: a jótékonyág, a „szociális” nyomor enyhítése, katolikus öntudat felébresztése, a hitélet mélyítése. Mindez szoros kapcsolatban a helyi plébániával. A politika a korszaknak megfelelően itt is nagy szerepet kap, az elnöknő megnyitó beszédében hangsúlyozza, hogy az integer Magyarországot akarják szolgálni.

Tevékenységében hű céljaihoz, igazi nőegyleti programokat szervez, igen aktív. Ősztől tavaszig folyamatosak az ún. teaestélyeik, amelyeken tartalmas műsorral várják a város „hölgyközönségét”, de minden érdeklődőt. A szórakozás mellett ekkor gyűjtenek évről-évre visszatérő legnagyobb vállalkozásuk céljaira, a karácsonyi jótékonyági akciójukra. Szintén ezt hivatott elősegíteni karácsonyi vásáruk, melyen a tagok által elkészített, illetve beszerzett cikkeket árúsítják, többek között kézimunkakörük „termékeit”.

Karitatív tevékenységük egyáltalán nem lebecsülendő. A karácsonyi segélyben részesítettek száma hétszáz körül mozog. A gazdasági válság éveiben céljuk elérése érdekében még tárgysorsjátékot is rendeznek, melyen hazai termék (élő állat) kerül kisorsolásra 350 pengő értékben. Kisebb jelentőségű, de szintén idekapcsolódó cselekedetük, hogy időnként egy-egy helyi származású egyetemi hallgatónő menzáköltségét vállalták. Művelődési tevékenységük hasonló a

*Katholikus Kör*nél említettéhez: a teaestélyeken szavaltatok, dalok, nóták hangzanak el, többnyire helyi szerzőktől, legtöbbször irredenta szellemben. Ők is túllépni igyekeztek a helyi szinten, többször látogatnak el hozzájuk fővárosi művészek, írók, előadók, de megfordul náluk Csehszlovákiából *Mécs László* is.

Az egyesület nemcsak működésében mutat kapcsolódást a *Katholikus Olvasó Kör*höz, hanem megfigyelhető erős személyi összefonódás is.

Mária Kongregáció

Működéséről, tevékenységéről kevés az adat. A közösség 1924-ben alakult. Létrejöttében a kulcsszerepet *Upponyi József* plébános játszotta, az 1929-es összeírás szerint ő volt az elnöke is.

A hitélet ápolását túl a jótékonykodásból veszi ki részét. Időnként irredenta esteket szervez, leginkább más szervezetekkel közösen.

Evangélikus egyesületek

A vizsgált időszakban három evangélikus közművelődési egyesület működik. Közülük az *Evangélikus Nőegylet* emelkedik ki, mint a helyi kulturális élet egyik legfőbb szervezője. A Nőegylet még 1919-ben alakult, de ugyanúgy, mint a többi közművelődési, jótékonyági egyesület tevékenysége, csak a huszas évek első felében kezd kibontakozni. Vezetője *Pányik Árpádné*. Tőle elválaszthatatlan fiókegyesülete a *Leányegylet*, mely 1925-ben alakul. Megalakulásában kezdeményező szerepet *Dr. Csengődi Lajos* evangélikus vezető lelkész játssza.

Az *Evangélikus Nőegylet* és *Leányegylet* a nőegyletek – a korszakban – szokásos te-

vékenységét folytatja. Működésük két fő területe a jótékonykodás és a tartalmas, közös szórakozás megszervezése, szabadidős programok. Akárcsak a többi közművelődési egyesület, az ősztől tavaszig terjedő időszakban a legaktívabbak. Októbertől, főleg a *Nőegylet* szervezésében, havi rendszerességgel tartanak műsoros esteket, ahol szavaltatok, dalok hangzanak el. A *Leányegylet* ebben az időben főleg kézimunka délutánok megszervezésével foglalkozik. Ezek a délutánok nem öncéliak, legnagyobb éves programjukra, a karácsonyi vásárra készülnek. A vásár jótékony célokat szolgál, a bevételből rászorulókat támogatnak. A két egyesület vezetőinek lelkes szervező munkája általában sikerre viszi ezeket az akciókat. Az évtized végére kialakul a juniálisok megrendezésének szokása.

A *Luther Szövetség*-nek Csengődy Lajos az egyik fő szervezője, aki az *Országos Luther Szövetség*nek is választmányi tagja. A salgótarjáni szervezet feltehetően 1920-ban alakul.

Működésében tisztább közművelődési tevékenység figyelhető meg, mint a nőegyleteknél. Van színjátszóköriük, mely igen aktív, nemcsak a városban, hanem a környező falvakban is fellépnek.

A *Luther Szövetség* salgótarjáni szervezete főleg a fiatalokat fogja össze. Igyekszik a kötetlenebb szórakozási formákat kihasználni. Heti több alkalommal családi összejöveteleket szervez, ahol az „ifjak és lányok” még táncórákat is vehetnek. Kiemelkedő rendezvényük a *Nőegylet*tel közösen a Jókai-centenárium ünnepség, ahol „országos hírű” vendégek is részt vesznek. Mindazonáltal a jótékonyág sem idegen tőlük. Tesznek felajánlást 1926 elején az árvízkarosultak javára. Természetesen mindhárom evangélikus egyesület aktívan részt vesz a

helyi református egyházak vallási rendezvényeinek lebonyolításában.

A város közösségi életének megszervezésében a nőegyleti jellegű Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége aktív szerepet játszik. A MANSZ helyi csoportja 1919-ben alakult. Célja kezdettől a felekezetek fölötti (asszonyi) összefogás, jótékonyág, leányok továbbtanulásának elősegítése. A helyi csoport elnöke Dr. Förster Kálmánné, a polgármester felesége. Az ő vezetésével tevékenykedik az egyesület a korszak végéig. Az 1927-es éves közgyűlésen az elnökő a szövetséget így jellemzi: *„Szövetségünk nem – ahogy sokan hiszik – újabb egyesület, hanem nagyjából az itt meglévő női egyesületek összevonása”*. A MANSZ-ban együttműködnek a *Stefánia Anya-és Csecsemővédelmi Egyesület*, a *Vöröskereszt Egyesület*, a *Katholikus Kör*, az *Evangelikus Nőegylet*, *Acélgyári Nőegylet*, *Luther Szövetség*, *Egyesült Keresztény – Nemzeti Liga hölgyei*. Ez a széles összefogás, s nem utolsó sorban a polgármesterné dinamizmusa, valóban megteszi hatását. A huszas évek elején az országos központ akciójába bekapcsolódva szövőtanfolyamot hirdetnek, a magyar textilipar szűkös kapacitásának kiegészítésére. Politikai felhangja az akciónak a cseh-ellenesség. A kezdeményezés minden jószándék ellenére az értékesítés megoldatlansága miatt megbukott, a szervezet tevékenysége egy időre visszafogottabbá vált.

A huszas évek második felétől nagyobb hangsúlyt kap a helyi közösségi művelődés. Egymást követik a műsoros estek. Ekkor kezdik meg nagyszerű teaestjeiket, melyek évek hosszú során át nagy közönséget vonzanak. Kísérletet tesznek a magyaros ruha divatjának felélesztésére is, de ez az akciónak a szövőmozgalomhoz hasonlóan kifulad.

Akár csak a többi közművelődési egyesület, ők is az októbertől júniusig terjedő időszakban a legaktívabbak. Ez az 1927-28-tól kezdődő felívelő szakasz, majd a 30-as években töretlenül folytatódik, s a MANSZ a legnagyobb hatású helyi szervezetek közé tartozik. Ennek magyarázata a már említett összefogás, másrészt a szövetség vezetőségének társadalmi összetétele – a város tisztikarának megjelenése növelte a helyi polgárság szemében ezeknek az összejöveteleknek a vonzerjét. Amúgy is megfigyelhető, hogy különösen a huszas években a közösségi élet, a szolidaritás, a polgári életforma ügy volt a városi vezetőség számára, egy-egy műsoros est többet jelentett, mint pusztán szórakozási lehetőség. Maga a polgármester, Dr. Förster Kálmán igyekezett jó példával elől járni. A helyi lap minden egyes est után közli az un. felülfizető személyek nevét és az összeget (valamennyi egyesület esetében). Mindez egyfajta *noblesse oblige* szituációhoz vezetett. A felülfizetők névsorát a városi és üzemi tisztikarok vezetik.

A szórakozás mellett ismeretterjesztő előadásokat is tartottak a legkülönbözőbb témákban. A széles társadalmi bázis lehetővé teszi több szakosztály működését a szövetség keretein belül.

Izraelita egyesületek

A helyi zsidóság a múlt század vége óta rendelkezett közösségi szervezetekkel. Nagy részük a hitélet ápolására, az összetartozás erősítésére alakult, ezért, s a zsidóság társadalmi helyzetéből is fakadóan zártak a város társadalma irányában. Ilyen szervezetek a *Chevra Kadisa*, *Mikra Umischna*, *Chevra Sasz és Talmud Thora Egyletek*. Kivételt az *Izraelita Nőegylet* képez, mely a többi nő-

egyletkez hasonló tevékenységet fejt ki és folyamatosan jelen van a város életében. *Az egyesület a város legrégebb ilyen jellegű szervezete.* A zsidóság polgárosultságát jelzi, hogy már 1887-ben megalakul, harmincegyen évvel hamarabb, mint a hasonló jellegű keresztény szervezetek.

Nyitottságát, tenniakarását mutatja, hogy egészen a második világháború kitöréséig, illetve az első zsidótörvényig harmonikusan együtt tud működni a többi nőegylettel, és saját rendezvényei, műsoros estjeit is nagy érdeklődés kísérte. Viszonylagos társadalmi zártságukra utal mindazonáltal, hogy önálló programjaikról feltűnően kevés a híradás a sajtóban, leginkább csak akkor jelennek meg, ha a többi nőegylettel közösen valamilyen jótékonyági rendezvényt szerveznek. Igaz, ha írnak róluk, mindig nagyon dicsérően, elismerően. Elnöknőjük hosszú időn keresztül – 1923-tól egészen 1934-ig – *Ligeti Ferencné*. Vezetésével az egyesület a romló gazdasági feltételek mellett is növelte a segélyezésre szánt összeget.

Közösségi élet a harmincas években

A harmincas években a város közösségi élete sokoldalúbbá válik. Meghatározóbbá válnak a huszas évek második felében kibontakozó egyesületek, de melléjük újabbak is alakulnak. A legjelentősebb változás, hogy 1932-ben létrejön az *Északi Ferencs Plébánia*, melynek vezetői az első pillanattól kezdve igen élénk tevékenységbe kezdenek, a plébánia köré több egyesületet építenek ki.

A Salgótarjában igen kevés számú kálvinista felekezetet is aktívabbá válik, megalakítják a *Soli Deó Glória* helyi csoportjait.

Az évtized vége felé az országosan kibontakozó szervezésnek megfelelően létrejön a *KALOT* helyi csoportja.

Az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga mellé egy jellegében hasonló szervezet, a *Katolikus Népszövetség* helyi fiókja is megalakul.

Katolikus egyesületek, társadalmi szervezetek

Az 1920-as években létrejött egyesületek közül a *Katolikus Olvasókör* az előzőekben ismertetett tevékenységét folytatja. Az őszi-téli hónapokban havonta egy-két alkalommal műsoros estet szerveznek; működik a dalárda (mely 1939 januárjában tizenötéves fennállását ünnepelve ad nagy hangversenyt), s a kör helyiségei a továbbiakban is otthont adnak az egyéb szervezetek rendezvényeinek. A szervezőtevékenység valamelyes kifáradását mutatja, hogy a tagok az esteket nem látogatják eléggé.

A *Katolikus Olvasó Kör* keretén belül alakul meg a *Legényegylet* 1937 elején. Műsoros estjeik jobbára zártkörűek. Repertóriumukon operett, kabaré, népszínművek szerepelnek. Fontos szerepet kap a táncolási lehetőség. Programjaik legtöbbször reggeli tartó táncal zárulnak, ahol a fiatalok a kor divatos zenei irányzataira „mozoghatnak”. Ennek „nemzetietlensége” miatt még kisebbfajta polémia is kialakul a helyi sajtóban *Baráthy István* és *Honzig László*, az egyesület vezetői részvételével. Baráthy a szervezőtevékenység mellett konferál és alkalomadtán sztepptánc bemutatót is tart.

A *Szent Erzsébet Nőegylet* lendülete is töretlen. Az 1928-ban kezdődött tevékenység ebben az időben teljesedik ki. Megfigyelhető, hogy a város nőegyletei igen szoros kapcsolatot építenek ki egymással, amellett, hogy megőrzik önállóságukat is. A fő tevékenységi kör továbbra is a jótékonyág.

Erre a gazdasági válság éveiben különösen nagy szükség van. Az egyesület által rendezett műsoros estek, „teák”, bálók mind ezt a célt szolgálják. Kiemelkedő programjuk a júnialis, melyet évről-évre megrendeznek. A jótékony néptünnepély bevételei is a karácsonyi jótékonyosság anyagi alapját növelik. Az olesó virsli mellett a tárgysorsjáték is vonzó a közönség számára. Az 1934-es éves taggyűlésükön az elnöki tisztet *Kiss Lajosné* veszi át, s marad e tisztségben egészen 1940-ig. Ekkor eltávozik a városból. A nőegylet működésének új lendületet ad, hogy az első bécsi döntés után visszakerül a megye elesatolt északi része. A háború kitörésével tevékenységük elhalkul, a látványos rendezvények helyett a vallásos elmélyülés társul a jótékonyasághoz. A katolikus nőegyletek több alkalommal közös gyűléseket szerveznek. A *Mária Kongregáció* is tovább működik. 1934-ben ünnepli tízéves fennállását. Ez alkalommal díszelőadást tartanak. Működik énekkaruk, mely gyakran fellép a városi nőegyleti rendezvényeken. A jótékonykodás mellett az egyházi ruhák karbantartása, az oltárok elkészítése képezi fő tevékenységüket.

Északi Ferences Plébánia

A katolikus egyház helyi társadalmi-köznevelődési tevékenységére a plébánia megalakulásával kap újabb lendületet. Az *Északi Ferences Plébánia* 1932-ben alakul meg a ferences rend *Kapisztránrend* tartományából. Házfőnöke *P.Réz Márián*. Világi elnöke *Horváth Károly* acélglyári főmérnök. A ferences atyák szervezésében a harmincas években a következő egyesületek alakulnak meg: *Oltáregylet*, *Credo Egyesület*, *Szívgyárda*, *Fehérruhás Leányegyesület*, *Északi Katolikus Legényegylet*.

Az *Oltáregylet* a városi nőegyletek közé

tartozik. Tevékenysége is ennek megfelelően alakul. Kulturstélyeket, műsoros esteket tart, melyek bevételei a jótékonykodást illetve az ekkor kezdődő templomépítés céljait szolgálják. Elnöke *Dr. Jánossy Ödönné*, aki a *MANSZ* vigalmi szakosztályát is vezeti. Többek között fellép náluk előadással *Sík Sándor* is. Évről-évre megrendezik a szegények karácsonyát.

A *Szívgyárda* a kisiskolások számára létesült. Gárdavezető *P. Vilmos*. A kis szívgyárdisták énekkara gyakran fellép a városi rendezvényeken, de önálló műsort is adnak. Az acélglyári iskola tanítónői vezetésével színdarabokat is bemutatnak.

A *Credo* férfi egyesület munkájáról keveset tudni. Van dalárdájuk, s ők is műsoros kulturstélyek szervezésével vesznek részt a város közéletében. 1937 februárjában tudakozó irodát nyitnak, amely a hívek ügyes-bajos dolgainak elintézésében segít.

A *Fehérruhás Leányegyesület*ről megalakulásán kívül a városi sajtóban nincs utalás.

1937 júniusában alakul meg a *Legényegylet*. Elnöke *P. Timkó Lázár*, alelnöke *Endrey László*. Működése 1938-39-től élénkül meg. Színelőadásokat, farsangi bálakat, táncesteket tartanak. A kulturális szakosztály mellett ping-pong szakosztály is tevékenykedik.

Evangélikus egyesületek

A város életében továbbra is a Nőegylet játszik meghatározó szerepet. Tevékenységük a huszas évekhez képest alig változik. Főleg az őszi-téli hónapokban szervezik műsoros estjeiket, kézimunka-szakköreiket. A karácsonyi vásárt is évenként megtartják. Ebben az időszakban a *Leányegylet* szinte teljesen a *Nőegylet* keretein belül működik. Tevékenységük csúcspontja, egyben évadzárója, az évenkénti júnialis, a SZKEN-hez

hasonlóan. Elnökük Pántyik Árpádné. Összejöveteleik gyakoriságáról az 1934 áprilisi közgyűlésük alapján alkothatunk képet. *Dr. Csengődy Lajos* számol be az evangélikus egyház múlt évi tevékenységéről. Itt huszonöt leányegyleti összejövetelt említ.

A *Luther Szövetség* is folytatja már bemutatott tevékenységét, műkedvelő előadások, farsangi mulatságok, összejövetelek követik egymást.

Az evangélikus egyház is létrehoz a harmincas években diákszövetséget, de ennek működéséről csak egy rövid hír található.

Református egyesületek

A harmincas években a helyi református egyház is szélesíti tevékenységi körét. 1933 decemberében műsoros estet szerveznek. 1934 februárjában *Ravasz László* püspök előadásához kötődően hangzanak el zene és énekszámok, vers.

1933-ban alakul meg a *Soli Deo Gloria* diákszövetség *Liptay B. Jenő Fiú-* illetve *Horthy Erzsébet Leánykollégiuma*. A kollégiumok szervezésében előadások hangzanak el a diákság problémáiról. 1934. június 25-29. között nagy konferenciát szerveznek, melyre Észak-Magyarország sok városából érkeznek fiatalok.

A korszak végén – már a háború alatt – jön létre a *Lorántffy Zsuzsanna Egylet*. A nőegylet az országos egyesület helyi szervezete. Külön alapszabálya nincs is. Fő céljaik a „szociális munka és a belmissio”. Elnök *Tarnay Kálmánné, Kovács Gézáné*. Alelnökei: *Szabó Dezsőné* (ref. lelkesz felesége), özv. *Patay Istvánné*. Igazgatója *Szabó Dezső* lelkesz.

MANSZ

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének helyi szervezete továbbra is a helyi

közélet egyik legaktívabb szereplője. Tevékenységük gyakorlatilag ugyanaz marad, mint a huszas években: ismeretterjesztő előadások, szabás-varrás, főzési tanfolyamok, műsoros estek.

1933-ban az Egészségházban önálló helyiséghez jutnak, szakköreiket többnyire ott tartják, de nagy műsoros estjeik továbbra is a *Katholikus Kör*-ben vagy az *Ipartestület* nagytermében kerülnek megrendezésre. Ebben az időben divatba jött a farsangi mulatság. A többi nőegyletchez hasonlóan ők is minden évben szerveznek álarcos mulatságot, még farsangon kívül is. Ebben az időben már az ő rendezvényeiken is *jazzband* játszik...

1935-től részt vesznek a *Gyöngyösbokrét*a mozgalomban, és leánykört is alakítanak.

A Felvidék visszakerülése az ő tevékenységükre is hatással van. Kapcsolódva a *Magyar a magyarért* országos akcióhoz *Felvidéki teaesteket* rendeznek. A háború kitörésével az egyesület a közhangulatnak megfelelően a nő szerepéről tart előadásokat. 1940-ben a finnek megsegítésére rendeznek műsoros estet. Elnökük továbbra is *Dr. Förster Kálmánné*.

Aktivitásukat elismeri az 1940-es országos gyűlés, ahol a salgótarjáni szervezetet többször például állítják. 1940 márciusában a MANSZ hölgyei közül jónéhányan részt vesznek a *Magyar Asszonykongresszuson* is.

Itt kell kitérni a nőegyletek már említett összehangolt tevékenységére. Az évtized első felében évről évre megrendezik a *Nagy Magyar Estet*, melynek bevétele a *Népkonyha-akció* támogatására megy. A népkonyhát évről évre november 15. – április 15. között működtetik. A konyha csúcsidőszakban napi 200–250 adag ebédet oszt ki!

1937-43 közötti időszakban létezett a

Ludovika Nőegylet is. Alapszabálya, működéséről hivatalos irat a helyi levéltárban nem található. *Fayl Frigyes* 1943-as jelentéséből tudni, hogy elnöke *Karattur Antalné*, a *Rimamurányi Vasmű Rt.* salgótarjáni acélgyára igazgatójának felesége. A korszakban egyszer említi őket a helyi sajtó, méghozzá 1937-es karácsonyi akciójuk kapcsán.

Izraelita egyesületek

A *Nőegylet* a harmincas évek végéig folyamatosan jelen van a város közéletében. 1934 áprilisától Ligeti Ferencné helyét *Szauder Andorné* veszi át az elnöki székben. Ők is rendeznek farsangi bált. Jelmezes estjük 1937 februárjában a helyi sajtó szerint több hétig tartó beszéd forrása. utolsó nagy közszereplésük az 1938 februárjában rendezett 50. évfordulós jubileumi estjük, melyen többek között *Ascher Oszkár* is fellép. Ez év áprilisában még jelen vannak a nőegyletek között *Róth Flóris* bányaigazgató városi búcsúztatásán, de aztán a fokozatos jogi korlátozás a korábbi aktivitást megszünteti.

Összefoglalás

Az ember szükségszerűen töredékeket alkot. Így van ez ebben az esetben is. Idő- és

helyszűke, kallódó dokumentumok lehetlenné teszik a mégoly közeli múlt teljes rekonstrukcióját. Remélem annyi mégis érzékelhetővé vált, hogy az itt élő polgárság nagy erőfeszítéseket tett azért, hogy ezt a munkástelepülést a sajátjának érezze. A kor sajátossága, hogy a vallási kötődés és maguk az egyházak milyen társadalomszervező erőként jelentkeznek, eszmei és intézményi keretet adva az emberek társasélet iránti igényének.

Természetesen nemcsak az egyházak vonzásában alakult a közösségi élet – a több tucatnyi üzemi egyesületen túl létezett a *Casino Iparegyesület*, *Lövészegylet*, stb., melyek szintén városi szinten működtek. A helyi társadalom szerves egysége mutatkozik meg abban, hogy megnézve a különböző egyesületek személyi – nem ritkán vezetői – összetételét, többszörös átfedéseket tapasztalunk. S amit még látnunk kell: a helyi közösség természetes önmozgását tudatosan támogatja, segíti a város tisztikara, élén Dr. Förster Kálmán polgármesterrel és feleségével, illetve az egyes meghatározó iparvállalatok vezetői, családjaikkal együtt. Így alakult ki az a pezsgő, változatos közösségi élet, melyben a társadalmi szolidaritás is fontos, mi több, kiemelt helyet kapott. Tanulságnak ez sem lenne kevés. Példának annál figyelemzetőbb.